

Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego

(Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)

Rozdział 61. Immunitety osób należących do przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych

Uwagi wprowadzające

1. Immunitety dyplomatyczne i konsularne to jedna z najbardziej klasycznych instytucji prawa międzynarodowego. Obowiązującą w stosunkach między narodami zasadą jest nietykalność ich przedstawicieli (posłów). Bez niej trudno byłoby wszak utrzymywać wzajemne relacje.

2. Immunitety dyplomatyczne i konsularne dotyczą zarówno prawa karnego, jak i innych gałęzi prawa, tj. prawa cywilnego lub administracyjnego. W niniejszych rozważaniach, ze względu na zakres przedmiotowego opracowania, omówiony będzie jedynie ich prawnokarny aspekt. Co do zasady, są one immunitetami procesowymi (formalnymi). Oznacza to, że fakt posiadania immunitetu nie wyłącza bezprawności, czy też przestępności popełnionego czynu, lecz powoduje, iż osoby chronionej immunitetem nie można pociągnąć do odpowiedzialności karnej (art. 17 § 1 pkt 8¹).

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 1.1.*

3. Wskazać należy, że zgodnie z prawem międzynarodowym immunitety przysługują także najwyższym funkcjonariuszom państwowym (głowom państw, szefom rządów, ministrom) oraz członkom misji specjalnych. Immunitety te mają jednak szczególny charakter, odmienny od immunitetów dyplomatycznych i konsularnych, zaś

¹ Ilekroć w książce pojawia się numer artykułu bez odwołania do nazwy lub skrótu ustawy, chodzi o Kodeks postępowania karnego.

uregulowania ich dotyczące nie zostały ujęte w KPK. Z tego powodu pozostają one poza zakresem niniejszych rozważań.

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 1.2.*

Art. 578.

Nie podlegają orzecznictwu polskich sądów karnych:

- 1) **uwierzytelnieni w Rzeczypospolitej Polskiej szefowie przedstawicielstw dyplomatycznych państw obcych,**
- 2) **osoby należące do personelu dyplomatycznego tych przedstawicielstw,**
- 3) **osoby należące do personelu administracyjnego i technicznego tych przedstawicielstw,**
- 4) **członkowie rodzin osób wymienionych w pkt 1–3, jeżeli pozostają z nimi we wspólnocie domowej,**
- 5) **inne osoby korzystające z immunitetów dyplomatycznych na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych.**

1. Artykuł 578 KPK wskazuje krąg osób, którym przysługuje immunitet dyplomatyczny, a zatem określa **zakres podmiotowy** tegoż immunitetu. W celu przeprowadzenia wykładni pojęć wskazanych w art. 578 pkt 1–5 konieczne jest sięgnięcie do tekstu Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych sporządzonej w Wiedniu 18.4.1961 r.² (dalej: KonwWiedStosDypl).

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 2.1.1.–2.1.5.*

2. Immunitet dyplomatyczny ma **charakter pełny**, tj. dotyczy wszelkich czynów zabronionych zagrożonych karą – przestępstw i wykroczeń, w tym także skarbowych. Z immunitetem dyplomatycznym wiąże się także **nietykalność osobista**; osoba chroniona immunitetem nie może zostać zatrzymana ani aresztowana.

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 2.1.*

3. Immunitet dyplomatyczny przysługuje osobom określonym w art. 578 KPK przez cały okres ich pobytu na terytorium RP. Po zakończeniu funkcji, z którymi jest związany, pozostaje on nadal w mocy przez rozsądny czas potrzebny danej osobie na opuszczenie Polski. Immunitet dyplomatyczny jest nieograniczony terytorialnie – obowiązuje na całości obszaru RP. Przysługuje także dyplomatom akredytowanym w innych państwach podczas ich przejazdu przez terytorium Polski.

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 2.2.*

² Dz.U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232.

Art. 579.

§ 1. Nie podlegają orzecznictwu polskich sądów karnych w zakresie czynności pełnionych podczas i w związku z wykonywaniem ich funkcji urzędowych, a na zasadzie wzajemności w pozostałym zakresie:

- 1) kierownicy urzędów konsularnych i inni urzędnicy konsularni państw obcych,
- 2) osoby zrównane z nimi na podstawie umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych.

§ 2. Kierownik urzędu konsularnego oraz inni urzędnicy konsularni państw obcych podlegają zatrzymaniu lub tymczasowemu aresztowaniu jedynie w razie zarzutu popełnienia zbrodni. O ich zatrzymaniu lub tymczasowym aresztowaniu zawiadamia się niezwłocznie Ministra Spraw Zagranicznych.

§ 3. Poza wypadkiem określonym w § 2 osoby te mogą być pozbawione wolności tylko w wykonaniu prawomocnego wyroku sądu polskiego.

1. Artykuł 579 § 1 KPK wskazuje katalog osób, którym przysługuje immunitet konsularny, a zatem określa **zakres podmiotowy** tegoż immunitetu. Kierownikami urzędów konsularnych i urzędnikami konsularnymi są osoby powołane do działania w tym charakterze przez państwo wysyłające i zaakceptowane przez państwo przyjmujące. Z kolei podmioty wskazane w art. 579 § 1 pkt 2 to przede wszystkim pracownicy konsularni, a także osoby, których immunitet wypływa z prawa zwyczajowego, np. członkowie obcych sił zbrojnych.

2. W przeciwieństwie do immunitetu dyplomatycznego, immunitet konsularny **nie ma charakteru pełnego**, obowiązuje bowiem tylko w zakresie czynności dokonanych jednocześnie podczas i w związku z wykonywaniem funkcji urzędowych (a zatem immunitet nie przysługuje w przypadku czynu popełnionego co prawda podczas pełnienia czynności urzędowych, lecz niebędącego z nimi w związku).

3. Na zasadzie wzajemności immunitet może obowiązywać także w pełnym zakresie, lecz ma to miejsce jedynie wówczas, jeśli dane państwo obce zapewnia polskim przedstawicielom konsularnym immunitet także w pełnym zakresie (tzn. nie w przypadku, jeśli państwo obce zapewnia co prawda immunitet w szerszym zakresie, lecz nie w pełnym).

4. Osobę chronioną immunitetem **można zatrzymać tylko w przypadku zarzutu popełnienia zbrodni** (zgodnie z definicją z art. 7 § 2 KK), pod warunkiem, że zarzut ten nie dotyczy czynu popełnionego podczas i w związku z pełnieniem swoich funkcji przez daną osobę, bowiem w takiej sytuacji w ogóle nie jest możliwe zatrzymanie lub aresztowanie.

5. Osobę chronioną immunitetem konsularnym **można ponadto pozbawić wolności w wykonaniu prawomocnego wyroku sądu polskiego**. Nie jest możliwe pozbawienie wolności na innej podstawie (np. postanowienia o ukaraniu karą porządkową).

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 3.1.1.*

6. Immunitet konsularny przysługuje, co do zasady, od chwili przekroczenia granicy RP do czasu zakończenia pełnienia funkcji, z którymi jest związany, przy czym obowiązuje on jeszcze przez rozsądny czas pozwalający przedstawicielowi konsularnemu na opuszczenie Polski (nawet w razie wybuchu konfliktu zbrojnego z państwem wysyłającym).

7. Immunitet konsularny **obowiązuje na całości terytorium RP**, niezależnie do tego, na jakim obszarze przedstawiciel konsularny został umocowany do pełnienia swych funkcji.

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 3.1.2.*

Art. 580.

§ 1. Przepisów art. 578 i 579 nie stosuje się, **gdy państwo wysyłające** zrzeknie się w sposób wyraźny immunitetu w stosunku do osoby wymienionej w tych przepisach.

§ 2. **W stosunku do funkcjonariuszy organizacji międzynarodowych korzystających z immunitetu o zrzeczeniu, o którym mowa w § 1, rozstrzyga właściwa organizacja międzynarodowa.**

1. Artykuł 580 KPK w analogicznym zakresie dotyczy zrzeczenia immunitetu dyplomatycznego i immunitetu konsularnego.

2. Zrzeczenie immunitetu zawsze **musi być wyraźne, dotyczyć konkretnej osoby i określonego czynu** (nie jest możliwe zrzeczenie blankietowe lub zrzeczenie *a priori*). W przypadku zarzucenia kilku czynów, zrzeczenie może obejmować tylko niektóre z nich. Zrzeczenia immunitetu może dokonać państwo lub organizacja wysyłająca, lecz nie sama osoba chroniona immunitetem.

3. Zrzeczenie immunitetu dotyczyć może nie tylko wystąpienia w postępowaniu w roli oskarżonego, lecz także świadka, biegłego lub tłumacza.

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 2.3. oraz 3.2.*

Art. 581.

§ 1. Osoby wymienione w art. 578 nie są obowiązane do składania zeznań w charakterze świadka lub do występowania

w charakterze biegłego lub tłumacza; można jednak zwrócić się o wyrażenie przez te osoby zgody na złożenie zeznań albo na wystąpienie w charakterze biegłego lub tłumacza.

§ 2. W razie wyrażenia zgody, o której mowa w § 1, wezwania doręczone tym osobom nie mogą zawierać zagrożenia stosowaniem środków przymusu, a w razie niestawiennictwa na wezwanie lub odmowy złożenia zeznań nie można wobec nich stosować tych środków.

1. Z immunitetem dyplomatycznym związany jest nie tylko fakt braku jurysdykcji sądów polskich, lecz także brak obowiązku uczestniczenia w postępowaniu karnym w charakterze innym, niż oskarżony. Zaznaczyć należy, że nie oznacza on jednak zakazu takiego udziału – osoba chroniona immunitetem może sama, bez przymusu zdecydować o wzięciu udziału w postępowaniu w roli świadka, biegłego lub tłumacza.

2. Zgoda na udział w postępowaniu karnym w jednej z ww. ról jest w pełni zależna od osoby chronionej immunitetem i **może być w każdej chwili wycofana** (także po rozpoczęciu danej czynności) bez negatywnych konsekwencji dla tejże osoby. Stosowanie jakichkolwiek środków przymusu, czy też zagrożenie ich użyciem, jest zakazane, nawet jeśli została wyrażona zgoda na udział w postępowaniu.

3. Jeśli osoba chroniona immunitetem zdecyduje się na udział w postępowaniu karnym w roli świadka, biegłego lub tłumacza, ciąży na niej obowiązek zeznawania prawdy i wykonywania powierzonych czynności z należytą starannością. Złożenie fałszywego tłumaczenia lub opinii może ją narazić na odpowiedzialność za przestępstwo określone w art. 233 § 4 KK (oczywiście pod warunkiem uchylenia immunitetu). Z kolei odpowiedzialność za fałszywe zeznania z art. 233 § 1 KK jest wyłączona, bowiem zależy ona od udzielania pouczenia lub odebrania przyrzeczenia (art. 233 § 2 KK), a czynności tych nie dokonuje się względem osoby chronionej immunitetem³.

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 2.4.*

Art. 582.

§ 1. Do osób wymienionych w art. 579 stosuje się odpowiednio art. 581, jeżeli okoliczności, których zeznania lub opinie mają dotyczyć, związane są z wykonywaniem przez te osoby funkcji urzędowych lub służbowych, a na zasadzie wzajemności także w zakresie innych okoliczności.

³ § 31 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28.1.2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1657).

§ 2. Osoby wymienione w art. 578 i 579 nie są obowiązane do przedstawienia korespondencji i dokumentów odnoszących się do tych funkcji.

1. Osoby chronione immunitetem konsularnym nie mają obowiązku występowania w postępowaniu karnym w charakterze świadka, biegłego lub tłumacza, o ile dana czynność jest związana z wykonaniem przez nie funkcji urzędowych. **Określenie, czy dana czynność ma związek z takimi funkcjami pozostaje w gestii osoby chronionej immunitetem.**

2. Jeśli dana czynność wchodzi w zakres funkcji urzędowych osoby chronionej immunitetem, jej udział w postępowaniu uzależniony jest od wyrażenia zgody, którą osoba ta może w dowolnej chwili cofnąć bez negatywnych konsekwencji. Aktualność zachowują uwagi dotyczące art. 581.

3. Na zasadzie wzajemności brak obowiązku udziału w postępowaniu może być rozszerzony także na przypadki niepozostające w związku z funkcjami urzędowymi, pod warunkiem, że w państwie obcym zasada ta ma analogiczny charakter.

4. W zakresie, w jakim immunitet konsularny nie zwalnia danej osoby od udziału w postępowaniu karnym, **jest ona obowiązana do stawienia się zgodnie z wezwaniem i wykonania czynności**, do których została wezwana. W takim przypadku dopuszczalne jest stosowanie środków przymusu, nie mogą one jednak polegać na pozbawieniu wolności (zob. art. 579 § 3).

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 3.3.*

5. Artykuł 582 § 2 KPK statuuje aspekty **tajemnicy dyplomatycznej i konsularnej**. Wyłącza on możliwość uzyskania dokumentów i korespondencji związanych z funkcjami dyplomatycznymi lub konsularnymi zarówno od samych osób chronionych immunitetem, jak i od innych podmiotów (np. operatorów pocztowych lub telekomunikacyjnych). Nie jest dopuszczalna także kontrola lub utrwalanie rozmów osób chronionych immunitetem dyplomatycznym lub konsularnym w zakresie, w jakim rozmowy te odnoszą się do pełnionych funkcji.

6. Poczta dyplomatyczna i konsularna, jak również sama osoba kuriera, są nietykalne. Aby jednak przesyłka mogła korzystać z przywileju nietykalności, musi nosić wyraźne, zewnętrzne znaki potwierdzające jej charakter oraz zawierać jedynie dokumenty lub przedmioty przeznaczone do użytku dyplomatycznego lub konsularnego.

7. Dokumenty lub korespondencja dyplomatyczna bądź konsularna mogą być wykorzystane w postępowaniu karnym wyłącznie, jeśli zostaną **dobrowolnie udostępnione** przez osobę korzystającą z immunitetu.

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 2.5.1. oraz 3.4.1.*

Art. 583.

§ 1. Przeszukania pomieszczeń przedstawicielstwa dyplomatycznego można dokonać tylko za zgodą szefa tego przedstawicielstwa lub osoby czasowo pełniącej jego funkcję.

§ 2. Do przeszukania pomieszczeń konsularnych konieczna jest zgoda kierownika urzędu konsularnego lub osoby czasowo pełniącej jego funkcje albo szefa przedstawicielstwa dyplomatycznego.

1. Zakaz dokonywania przeszukania pomieszczeń przedstawicielstwa dyplomatycznego rozciąga się nie tylko na pomieszczenia *sensu stricto*, lecz obejmuje także wszelkie ich przyległości (parkingi, ogrody, pomieszczenia gospodarcze), archiwa oraz środki transportu.

2. Przed dokonaniem przeszukania na terenie misji dyplomatycznej, **konieczne jest w każdym przypadku uzyskanie zgody** szefa placówki lub osoby zastępującej go. Nie jest więc możliwe dokonanie przeszukania w trybie art. 220 § 3. Zgoda musi być zawsze wyrażona w sposób wyraźny i niebudzący wątpliwości.

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 2.5.2.*

3. Pomieszczenia konsularne korzystają z analogicznej ochrony przed przeszukaniem jak pomieszczenia dyplomatyczne, przy czym zgodę na dokonanie przeszukania może wyrazić także szef misji dyplomatycznej danego państwa.

4. W przeciwieństwie do pomieszczeń dyplomatycznych, w przypadku konieczności podjęcia natychmiastowej akcji ratunkowej, można domniemywać zgodę na wejście do pomieszczeń konsularnych odpowiednich służb ratunkowych.

→ *Patrz: Część I B, Rozdz. 3.4.2.*

Art. 584.

Przepisów art. 578–583 nie stosuje się do osób w nich wymienionych, w zakresie czynności nie pełnionych podczas i w związku z wykonywaniem ich funkcji urzędowych, jeżeli są obywatelami polskimi lub mają w Rzeczypospolitej Polskiej stałe miejsce zamieszkania.

1. Przepis ten wyłącza stosowanie immunitetu dyplomatycznego i konsularnego w przypadku osób mających obywatelstwo polskie lub stałe miejsce zamieszkania w RP do czynności popełnionych podczas i w związku z wykonywaniem funkcji urzędowych. Ma to szczególne znaczenie w przypadku immunitetu dyplomatycznego, który w swej podstawowej formie ma charakter pełny.

2. Ograniczenie wskazane w art. 584 dotyczy wszystkich pozostałych przepisów rozdziału 61, wyłącza więc stosowanie zarówno ochrony przed ściganiem karnym, jak również obowiązkiem udziału w postępowaniu w innej roli (art. 581 i art. 582 § 1).

3. Wbrew literalnemu brzmieniu, art. 584 nie wyłącza jednak stosowania art. 583, bowiem przepis ten dotyczy pomieszczeń, nie zaś osób.

Rozdział 1. Wprowadzenie

1. Zagadnienia wstępne

Rozdział 61 otwierający Dział XIII KPK reguluje dwie spośród najstarszych i najbardziej klasycznych instytucji prawa międzynarodowego – immunitety dyplomatyczne oraz immunitety konsularne. Dość stwierdzić, że jest to jedyny z rozdziałów tego Działu, który w formie niezmienionej znajduje się w KPK od czasu jego uchwalenia w 1997 r.

Immunitet stanowi negatywną przesłankę procesową. Zgodnie z art. 17 § 1 pkt 8, nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych. Posiadanie przez daną osobę immunitetu dyplomatycznego lub konsularnego skutkuje właśnie niepodleganiem orzecznictwu polskich sądów karnych w zakresie, w jakim dany immunitet obowiązuje. Ewentualne wydanie wyroku wobec osoby korzystającej z immunitetu stanowi bezwzględną przesłankę odwoławczą określoną w art. 439 § 1 pkt 9. Jeśli takie orzeczenie nie zostanie zaskarżone, może ono zostać unieważnione przez Sąd Najwyższy na wniosek Prokuratora Generalnego w trybie określonym w art. 64 ustawy z 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym⁴.

2. Immunitet dyplomatyczny i konsularny w prawie międzynarodowym

Korzenie instytucji immunitetu posłów, przedstawicieli jednego narodu wysyłanych do innego, sięgają starożytności. Pierwotnie znajdowali się oni pod opieką bóstw i z tego powodu uznawani byli za nietykalnych, lecz już w starożytnym Rzymie wykształciły się normy prawne, które nie tylko gwarantowały posłom nietykalność osobistą, lecz także immunitet jurysdykcyjny w sprawach karnych⁵. Stąd wywodzą się reguły, które, po licznych ewolucjach, stały się zrębami zasad prawa zwyczajowego regulujących przez długi czas immunitet dyplomatyczny. Dopiero przyjęcie KonwWiedStosDypl ujęło kwestie związane z immunitetem dyplomatycznym w ramy traktatowe.

⁴ T.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 499.

⁵ B. Janusz-Pohl, Immunitety w polskim postępowaniu karnym, Warszawa 2009, s. 71.

Konwencja ta stanowi podstawowy akt prawa międzynarodowego regulujący omawiane zagadnienie. Określa zarówno nietykalność osoby dyplomaty, jego siedziby i korespondencji, jak również jego rodziny oraz statuuje ramy czasowe obowiązywania immunitetu i możliwość jego zrzeczenia.

Geneza stosunków konsularnych jest niemal równie odległa, sięga bowiem średniowiecza i dynamicznego rozwoju handlu między państwami. To z kolei sprzyjało przemieszczaniu ludności i wywołało konieczność uregulowania sytuacji poddanych przebywających na terytorium będącym pod władaniem innego monarchy. W przeciwieństwie do stosunków dyplomatycznych, stosunki konsularne były regulowane normami traktatowymi i wewnętrznymi relatywnie wcześniej, bowiem począwszy od XVIII w.⁶ Podstawowym aktem prawa międzynarodowego obecnie ujmującym te stosunki jest Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych sporządzona w Wiedniu 24.4.1963 r.⁷ (dalej: KonwWiedStosKonsul), która, analogicznie jak KonwWiedStosDypl, w obszerny sposób określa zagadnienie immunitetów konsularnych.

Wskazać należy, że immunitet przysługujący najwyższym funkcjonariuszom państwowym (głowom państw, szefom rządów, ministrom) nie ma charakteru immunitetu dyplomatycznego ani konsularnego. Jest to odrębny rodzaj immunitetu, wynikający w znacznej mierze z prawa zwyczajowego. Choć funkcjonalnie przypomina on immunitet dyplomatyczny, odróżnia go szereg istotnych elementów, w szczególności jego charakter *erga omnes* (podczas gdy immunitet dyplomatyczny obowiązuje w konkretnym państwie przyjmującym) oraz byt niezależny od akceptacji państwa, w którym dany funkcjonariusz się znajduje⁸. Podobnie jest z immunitetem, który przysługuje członkom misji specjalnej zgodnie z Konwencją o misjach specjalnych otwartą do podpisu w Nowym Jorku 16.12.1969 r.⁹

Immunitet najwyższych funkcjonariuszy państwowych i członków misji specjalnej nie znajduje odzwierciedlenia w przepisach rozdziału 61 KPK, dlatego też w niniejszym opracowaniu nie jest on szerzej omawiany¹⁰.

⁶ B. Janusz-Pohl, *Immunitety...*, *op. cit.*, s. 72.

⁷ Dz.U. z 1982 r. Nr 13, poz. 98.

⁸ T. Ostropolski, *Zasada jurysdykcji uniwersalnej w prawie międzynarodowym*, Warszawa 2008, s. 192–194.

⁹ Dz.U. z 1985 r. Nr 48, poz. 245. Misją specjalną, zgodnie z art. 1 lit. a Konwencji jest „misja czasowa reprezentująca państwo, wysłana przez jedno państwo do drugiego państwa za jego zgodą w celu wspólnego rozpatrzenia z nim określonych spraw albo wypełnienia wobec niego określonego zadania”. Zob. A. Klafkowski (red.), *Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1976, s. 188–189.

¹⁰ Szerzej o immunitecie najwyższych funkcjonariuszy państwowych i członków misji specjalnych zob. T. Ostropolski, *Immunitet personalny najwyższych funkcjonariuszy państwa – problemy najnowszej praktyki*, [w:] I. Skomerska-Muchowska (red.), *Ewolucja immunitetów mających swoje źródło w prawie międzynarodowym*, Łódź 2014, s. 169 i n.

Rozdział 2. Immunitet dyplomatyczny

1. Zakres podmiotowy i przedmiotowy

Kategorie osób, którym przysługuje immunitet dyplomatyczny określa art. 578 KPK. Są to:

- 1) uwierzytelnieni w Rzeczypospolitej Polskiej szefowie przedstawicielstw dyplomatycznych państw obcych;
- 2) osoby należące do personelu dyplomatycznego tych przedstawicielstw;
- 3) osoby należące do personelu administracyjnego i technicznego tych przedstawicielstw;
- 4) członkowie rodzin osób wymienionych w pkt. 1–3, jeżeli pozostają z nimi we wspólnocie domowej;
- 5) inne osoby korzystające z immunitetów dyplomatycznych na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych.

Normę określoną w tym przepisie należy odczytywać w świetle postanowień KonwWiedStosDypl, zwłaszcza jej art. 1, 14, 31 i 37. Zgodnie z art. 31 KonwWiedStosDypl, immunitet przysługuje „przedstawicielom dyplomatycznym”. Artykuł 1 lit. e definiuje ten termin jako szefa misji lub członka personelu dyplomatycznego misji. Szefowie misji (o których mowa także w art. 14 KonwWiedStosDypl) to osoby powołane przez państwo wysyłające do działania w tym charakterze (art. 1 lit. a KonwWiedStosDypl), zaś członkowie personelu dyplomatycznego to osoby posiadające stopień dyplomatyczny (art. 1 lit. d KonwWiedStosDypl). Konwencja przyznaje też w określonym zakresie immunitet członkom rodziny przedstawiciela dyplomatycznego (art. 37 ust. 1 KonwWiedStosDypl), a także członkom personelu administracyjnego i technicznego oraz personelu służby misji (art. 37 ust. 2 i 3 KonwWiedStosDypl. Zob. także definicje w art. 1 lit. f i g KonwWiedStosDypl).

Immunitet dyplomatyczny jest immunitetem pełnym, tzn. odnosi się do wszelkich czynów zabronionych stypizowanych w polskim prawie karnym *sensu largo* (a więc także do wykroczeń oraz przestępstw i wykroczeń skarbowych)¹¹. Państwo przyjmujące nie może ograniczyć zakresu immunitetu dyplomatycznego w swoim prawie wewnętrznym lub

¹¹ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. III, Warszawa 2012, s. 570–571. Zob. art. 579 § 2, który immunitet konsularny ogranicza jedynie do czynności pełnionych podczas i w związku z wykonywaniem funkcji urzędowych.

zdecydować o jego uchyleniu. W przypadku poważnego lub uporczywego naruszenia prawa, państwo przyjmujące może jednak uznać daną osobę chronioną immunitetem za *persona non grata*¹².

KonwWiedStosDypl przewiduje także nietykalność osoby przedstawiciela dyplomatycznego polegającą m.in. na tym, że nie może on być w żadnej formie aresztowany ani zatrzymany (art. 29 KonwWiedStosDypl). Zasada ta nie jest powtórzona wprost w KPK, lecz wynika pośrednio z faktu niepodlegania orzecznictwu sądów polskich; ponadto na drodze art. 615 § 2, a także art. 91 ust. 1 Konstytucji RP, odpowiednia norma KonwWiedStosDypl jest bezpośrednio stosowana w polskim porządku prawnym.

Zgodnie z art. 584, osobom, które są obywatelami polskimi lub mają w Polsce stałe miejsce zamieszkania, immunitet przysługuje jedynie w zakresie czynności pełnionych podczas i w związku z wykonywaniem ich funkcji urzędowych. Możliwe jest zatem prowadzenie postępowania przeciwko takiej osobie, jeśli czyn nie pozostaje w związku z pełnioną funkcją, np. został popełniony przed powołaniem jej na stanowisko, z którym wiąże się immunitet dyplomatyczny¹³. Przepis ten sformułowany jest w sposób imperatywny i nie przewiduje wyjątków, co oznacza, że ma zastosowanie do wszystkich kategorii osób wymienionych w art. 578. Rozwiązanie to stanowi w odniesieniu do przedstawicieli dyplomatycznych powtórzenie normy wyrażonej w art. 38 ust. 1 KonwWiedStosDypl.

Jeśli sąd powyżmie wątpliwość, czy dana osoba korzysta z immunitetu dyplomatycznego, może zwrócić się o stwierdzenie tej okoliczności do Ministra Sprawiedliwości, przesyłając jednocześnie akta sprawy (§ 26 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28.1.2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych¹⁴, dalej: CzynnStosMiędzynR).

1.1. Szefowie przedstawicielstw dyplomatycznych państw obcych

„Szefowie przedstawicielstw dyplomatycznych państw obcych” w KonwWiedStosDypl, określane są mianem „szefów misji”. Misją dyplomatyczną w rozumieniu KonwWiedStosDypl jest stałe poselstwo jednego państwa wysyłane do innego państwa za wzajemną zgodą (art. 2). Otwarty katalog funkcji misji dyplomatycznych określa art. 3 ust. 1 KonwWiedStosDypl¹⁵. Misja dyplomatyczna może także pełnić funkcje konsularne (art. 3 ust. 2 KonwWiedStosDypl).

¹² I. Brownlie, Principles of Public International Law, Oxford 1990, s. 357.

¹³ Zob. post. SA w Katowicach z 30.3.2011 r., II AKz 179/11, Legalis.

¹⁴ T.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1657.

¹⁵ Są to:

Jak już wskazano, za szefa misji uważa się osobę powołaną do działania w tym charakterze przez państwo wysyłające. Szef misji musi jednak uzyskać zgodę (*agrément*) państwa przyjmującego, przy czym w przypadku odmowy jej udzielenia, państwo to nie jest obowiązane do podawania przyczyn (art. 4 KonwWiedStosDypl).

Artykuł 14 ust. 1 KonwWiedStosDypl wyróżnia trzy klasy szefów misji¹⁶ jednocześnie zastrzegając w ust. 2, że „poza sprawami pierwszeństwa i etykiety nie będzie się czyniło żadnych różnic między szefami misji w zależności od ich klasy”¹⁷. Dla kwestii posiadania immunitetu nie ma więc znaczenia, do której z klas szef misji należy.

1.2. Osoby należące do personelu dyplomatycznego przedstawicielstw dyplomatycznych

Osoby takie, zgodnie z art. 1 lit. d KonwWiedStosDypl wyróżniane są przez posiadanie stopnia dyplomatycznego. Praktyka poszczególnych państw może być w tym zakresie różna, przesądzający zatem będzie fakt wpisania danej osoby na listę korpusu dyplomatycznego danego państwa prowadzoną przez Ministra Spraw Zagranicznych¹⁸. Osoby takie zwykle noszą tytuł *attaché* zwyczajnego, *attaché* specjalnego, radcy ambasady, sekretarza lub podobne¹⁹.

Państwo wysyłające ma, co do zasady, swobodę w obsadzie członków personelu dyplomatycznego, z pewnymi zastrzeżeniami wynikającymi z art. 5, 8, 9 i 11 KonwWiedStosDypl. Nie jest więc wymagane uzyskanie uprzedniej zgody państwa przyjmującego, jak ma to miejsce w przypadku szefa misji. Wyjątek stanowią tu *attachés* woj-

1) reprezentowanie państwa wysyłającego w państwie przyjmującym;

2) ochrona w państwie przyjmującym interesów państwa wysyłającego i jego obywateli, w granicach ustalonych przez prawo międzynarodowe;

3) prowadzenie rokowań z rządem państwa przyjmującego;

4) zaznajamianie się wszelkimi legalnymi sposobami z warunkami panującymi w państwie przyjmującym i z rozwojem zachodzących w nim wydarzeń oraz zdawanie z tego sprawy rządowi państwa wysyłającego;

5) popieranie przyjaznych stosunków pomiędzy państwem wysyłającym a państwem przyjmującym oraz rozwijanie pomiędzy nimi stosunków gospodarczych, kulturalnych i naukowych.

¹⁶ Są to:

1) ambasadorowie i nuncjusze, akredytowani przy głowach państw, oraz inni szefowie misji równorzędnego stopnia;

2) posłowie, ministrowie i internuncjusze, akredytowani przy głowach państw;

3) *chargé d'affaires*, akredytowani przy ministrach spraw zagranicznych.

Klasy przedstawicieli dyplomatycznych są szerzej zdefiniowane w Regulaminie w sprawie stopni pierwszeństwa agentów dyplomatycznych przyjętym w Wiedniu 19.3.1815 r., uzupełnionym Protokołem Akwizgrańskim z 1818 r.

¹⁷ Podział na klasy ma podłoże historyczne, lecz obecnie utracił znaczenie praktyczne. Większość państw stosuje dla nazewnictwa szefa misji tytuł ambasadora.

¹⁸ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. II, Warszawa 2010, s. 493; B. Janusz-Pohl, Immunitety..., *op. cit.*, s. 77.

¹⁹ *Ibidem*.

skowi, morscy i lotniczy, w przypadku których państwo przyjmujące może żądać przedstawienia nazwisk w celu wyrażenia zgody (art. 7 KonwWiedStosDypl).

1.3. Osoby należące do personelu administracyjnego i technicznego przedstawicielstw dyplomatycznych

Artykuł 1 lit. f KonwWiedStosDypl definiuje te osoby jako członków personelu misji zatrudnionych w administracji i technicznej służbie misji. Osobom tym przysługuje analogiczny immunitet w sprawach karnych, jak przedstawicielom dyplomatycznym, w tym nietykalność osobista (art. 37 ust. 2 KonwWiedStosDypl). Do personelu administracyjnego należą osoby zajmujące się obsługą kancelaryjną placówki dyplomatycznej, a więc np. sekretarki, archiwiści, szyfranci, tłumacze, stenografisci, zaś do personelu technicznego zaliczyć należy m.in. kierowców, pilotów, portierów, techników i informatyków.

Zgodnie z art. 37 ust. 2 KonwWiedStosDypl osobom należącym do personelu administracyjnego i technicznego w ogóle nie przysługuje immunitet, jeśli są obywatelami państwa przyjmującego lub mają tam stałe miejsce zamieszkania. Jednakże państwo przyjmujące może takim osobom przyznać immunitet w szerszym zakresie (art. 38 ust. 2 KonwWiedStosDypl). W przypadku, w którym członek personelu administracyjnego lub technicznego jest obywatelem polskim lub ma w Polsce stałe miejsce zamieszkania immunitet jest ograniczony do czynności dokonanych podczas i w związku z wykonywaniem funkcji urzędowych (art. 584), lecz nie jest wyłączony całkowicie. Osobom takim przysługuje więc ta ograniczona forma immunitetu, stanowiąca rozszerzenie postanowień KonwWiedStosDypl.

1.4. Członkowie rodzin osób wymienionych w pkt 1–3, jeżeli pozostają z nimi we wspólnocie domowej

Immunitet ten uzależniony jest od bycia uznanym za członka rodziny osoby należącej do jednej z kategorii określonych w art. 578 pkt. 1–3. Zdefiniowanie „członka rodziny” może nastręczyć pewnych problemów, nie istnieje bowiem w prawie polskim jednolita definicja legalna tego terminu; szereg ustaw szczególnych posługuje się własnymi definicjami. I tak:

- 1) według art. 3 pkt 3 ustawy z 17.10.2008 r. o zmianie imienia i nazwiska²⁰ oznacza on małżonków i wstępnych;

²⁰ T.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 10.

- 2) według art. 77 ust. 2 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych²¹ oznacza on małżonka, rodziców, ojczyma, macochę, osobę przysposabiającą, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka, dzieci przysposobione, dzieci umieszczone w rodzinie zastępczej, inne dzieci przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletności, rodzeństwo, dziadków, wnuki i osoby, nad którymi została ustanowiona opieka prawna;
- 3) według art. 3 pkt 16 ustawy z 28.11.2003 r. o świadczeniach rodzinnych²² oznacza on małżonków, rodziców dzieci, opiekuna faktycznego dziecka oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25. roku życia, a także, w pewnych przypadkach, dzieci po ukończeniu tego wieku;
- 4) według art. 2 pkt 1 ustawy z 29.7.2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie²³ oznacza on osobę najbliższą zgodnie z definicją z art. 115 § 11 KK, a więc małżonka, wstępnego, zstępnego, rodzeństwo, powinowatego w tej samej linii lub stopniu, osobę pozostającą w stosunku przysposobienia oraz jej małżonka, a także osobę pozostającą we wspólnym pożyciu.

Niemożliwe jest zatem proste recypowanie definicji tego terminu z innej ustawy. Istotne znaczenie ma więc okoliczność, jaką funkcję spełniać ma immunitet przyznawany członkowi rodziny. Ma on na celu zapewnienie możliwości efektywnego wykonywania swoich zadań przez członka misji, w szczególności uchronienie go przed nieuprawnionymi naciskami poprzez skierowanie (lub groźbę skierowania) postępowania karnego przeciwko jego najbliższym. Dlatego też zasadnicze znaczenie przypisać należy zastrzeżeniu, że immunitet przysługuje tylko tym członkom rodziny, którzy pozostają we wspólnocie domowej z jedną z osób określonych w art. 578 pkt. 1–3. W większości przypadków członek personelu dyplomatycznego lub administracyjno-technicznego, udając się na placówkę dyplomatyczną, zabiera ze sobą jedynie najbliższych krewnych, osoby niezbędne do realizacji potrzeby życia w rodzinie. Co do zasady, będzie to więc małżonek oraz małoletnie dzieci (lub małoletni przysposobieni). Praktyka międzypaństwowa wynikająca ze szczególnych względów kulturowych może rozszerzać katalog tych osób, lecz przesądzające będzie stanowisko państwa przyjmującego²⁴.

Istnienie omawianej formy immunitetu zależne jest od łącznego spełnienia warunku posiadania immunitetu przez inną osobę i bycia uznany za członka rodziny tejże osoby, pozostającym z nim we wspólnocie domowej. Wobec tego ustaje on w przypadku wygaśnięcia immunitetu osoby wymienionej w pkt. 1–3 np. w związku z zakończeniem misji (bowiem posiadacz „pierwotnego” immunitetu przestaje spełniać wa-

²¹ T.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 748.

²² T.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 114.

²³ T.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1390.

²⁴ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, Kodeks..., *op. cit.*, s. 494.

runki jego przyznania), rozwiązaniem małżeństwa lub śmiercią danej osoby (bowiem utracony jest przymiot „członka rodziny”), a także w przypadku zaprzestania zamieszkiwania we wspólnocie domowej. Z drugiej strony, o ile powyższe warunki spełnione są łącznie, członkom rodziny przysługuje immunitet samoistny. Nie ustaje on więc w przypadku zrzeczenia się immunitetu jednej z osób określonych w art. 578 pkt 1–3. Zrzeczenie immunitetu nie ma bowiem charakteru generalnego, dotyczy jedynie konkretnego czynu konkretnej osoby (zob. Część I B, Rozdz. 2.3.).

Immunitet nie przysługuje członkom rodzin personelu służby, bowiem nie są oni wymienieni w art. 578, pomija ich także art. 37 ust. 3 KonwWiedStosDypl.

1.5. Inne osoby korzystające z immunitetów dyplomatycznych na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych

Kategoria ta obejmuje osoby nienależące do żadnej z poprzednich grup, których immunitet wynika ze źródeł prawa międzynarodowego. Immunitety tych osób nie zawsze mają charakter pełny – ich zakres określają normy prawa będące jego źródłem.

Do kategorii tej zaliczyć należy przede wszystkim członków personelu służby misji zatrudnionych w służbie domowej misji, którym immunitet przysługuje zgodnie z art. 37 ust. 3 w zw. z art. 1 lit. g KonwWiedStosDypl. Kategoria ta oznacza w szczególności osoby zajmujące się sprzątnięciem i dekoracją pomieszczeń misji, pod warunkiem, że zatrudniane są one przez samą misję, a więc państwo wysyłające, nie zaś przez poszczególnych członków misji.

Zgodnie z art. 37 ust. 3 KonwWiedStosDypl, immunitet przysługuje takim osobom tylko w odniesieniu do aktów dokonanych w toku pełnienia ich funkcji. Immunitet nie przysługuje zaś w ogóle, jeśli osoby takie są obywatelami polskimi lub mają w Polsce stałe miejsce zamieszkania. Choć art. 584 wskazuje, że w przypadku osób będących obywatelami polskimi lub mającymi w Polsce stałe miejsce zamieszkania immunitet jest ograniczony do czynności dokonanych w trakcie i w związku z pełnioną funkcją, przepisy KonwWiedStosDypl, które ten immunitet statuują w ogóle nie przyznają go w takiej sytuacji. Nie można mówić o ograniczeniu, kiedy w ogóle nie przysługuje prawo, które mogłoby być ograniczone. Uznać należy tu pierwszeństwo normy wypływającej z KonwWiedStosDypl (zgodnie z art. 615 § 2) i skonstatować, że osoby należące do personelu służby misji w ogóle nie korzystają z immunitetu dyplomatycznego, jeżeli są obywatelami polskimi lub mają w Polsce stałe miejsce zamieszkania.